

SCHRIJVEN MET LICHT

Speech bij opening Solstice, Misha de Ridder in Foam 16.06.2011 - Erik A. de Jong

We zijn aangeland op een moment dat nieuw nadenken vraagt over onze verhouding tot natuur en landschap in een verstedelijkende wereld; er ligt een grote opgave voor onze omgang met deze grootheden: menselijk interventie hoeft niet ontkend want is universeel en maakt het landschap tot landschap, maar er is ook diepe noodzaak tot exploratie van de betekenis van natuur en landschap van binnenuit, als een levende constructie met zijn biotische en abiotische factoren.

De relatie tussen landschap en mens, tussen natuur en kunst is een complex gegeven: natuur is beweging en verandering, zij sterft, is efemeer, gaat voorbij, maar komt ook weer terug, de natuur is proces; maar ook al gaat het moment onherroepelijk verloren, een foto kan tijd vasthouden, en daarmee doet de kunst iets wat de natuur niet kan: de foto is het bewustzijn van het nu, gevangen en geschreven in licht. Natuur en kunst vinden zo in dialoog met elkaar een plaats in de architectuur van de tijd. W.F. Hermans schreef in *Paranoia* (1953): 'mijn grootste ongeluk is dat ik niet als machine ter wereld ben gekomen en dat ik niet met licht kan schrijven als een fototoestel'. Het is een indringende uitspraak: want hij verwijst naar hoe fotografie tot stand komt met een mechaniek, zoals ons lichaam weliswaar ook een mechaniek is met onze ogen als lenzen. Maar beelden kunnen wij enkel vastleggen in ons geheugen.

Hermans stelt zich echter voor dat als hij een fototoestel was, zijn hand zou kunnen schrijven met licht. Zoals licht op film valt en zichzelf inschrijft in het medium en daarmee vastlegt, zou schrijven met licht worden tot licht werpen op, tot een openbaren, een uitdrukken, en een

betekenis geven aan de wereld om ons heen op papier, dat vaak ook de ondergrond voor de foto is. Fotograferen en schrijven zijn dan beide expressie, experiment, uitkomst van persoonlijk visie, onderzoek, zoeken naar verstandhouding en proberen die geldend maken; zij kunnen beide poëzie zijn, of proza of drama.

Voor landschap is in deze tijd nodig dat er gezocht wordt naar wegen die gaan voorbij de vaststaande esthetica die sinds 18de eeuw een indeling heeft gemaakt in het schone en het schilderachtige, comfortabel in hun aangename, niet bedreigende en oppervlakkige vorm van schoonheid dat als cliché de door ons gewenste ideale werkelijkheid bevestigt. We zijn in zekere zin aan het einde gekomen van die traditie waarin de landschapsfoto enkel visueel is, en niet een schriftuur, een uiteenzetting, een onder de huid gaan.

Esthetica is afkomstig van het Griekse aïsthetiseîn dat oorspronkelijk ervaringswereld betekent, voorbij kijken, voorbij het visuele alleen. Het is het voelen met de ogen, het zien door de huid, het ruiken met het oor, het horen met de neus: esthetica moet zijn, first and foremost: zinnelijke, zintuiglijke ervaring. Niet voor niets zijn er in kunsttheorie en esthetica dringende recente pleidooien (zoals bij de Fin Juhani Pallasmaa) voor een resensualisering van de wereld als reactie op het eenduidig modernisme en zijn erfenis.

Landschap is integraal, samenvattend: reëel en niet een abstractie.

Landschap is een lichaam dat gevoeld en gelezen kan worden. Landschap is niet eenduidig, het is complex: het moet ontdekt, veroverd worden in tijd en ruimte, tenminste als we het ook binnen zijn eigen systeem willen zien en begrijpen en lezen en niet enkel van buiten af. Landschap moet worden aangegaan, zeker in een wereld die het stedelijk perspectief steeds meer in onze cultuur op de voorgrond zet.

Als landschap wildernis is en, zoals de Amerikaan Thoreau gezegd heeft, 'in het behoud van de wildernis de toekomst van de wereld ligt' dan moeten we landschap zien en begrijpen van binnen uit, niet als een beeld, als een commodity, maar als verstandhouding, die complex en veeleisend is. Daartoe moeten wij het blanco vel dat landschap is - het heeft immers als plek geen betekenis van zichzelf - in al zijn gelaagdheden opnieuw leren lezen als een boek opdat het zich aan ons kan onthullen; wij zijn het die landschap en natuur een betekenis verlenen.

Zoeken, onthullen en schrijven met licht is wat Misha de Ridder doet in zijn landschapsfoto's en video's. Hij zoekt niet de comfortabele zone van het schone en het schilderachtige, maar van het sublieme. Het is een zoektocht naar het aangaan van een confrontatie met de natuur als een gegeven groter dan onszelf, naar het opnieuw in beeld brengen van een grootsheid die tegelijkertijd reëel maar ook onbevattelijk is. Landschap is een paradox: hoe kan men vasthouden in beeld wat misschien niet gefotografeerd kan worden, de verandering van licht bijvoorbeeld, of de tactiliteit van het landschap. Het grootse tilt ons over grenzen waar wij niet altijd bij kunnen, mentaal niet, in gevoel niet. Landschap wordt niet alleen gezien, maar ervaren met meerdere zintuigen met kennis en ambacht. Want wie landschap van binnenuit wil ervaren moet, zoals deze fotograaf, ook meteoroloog, geograaf, bioloog en kaartlezer zijn, bovendien over klimaatkennis en een artistiek vermogen beschikken.

Het zoeken en vastleggen van sublieme in het landschap laat sinds de 18de eeuw zien dat landschap een dimensie heeft die onbegrijpelijk is, verraderlijk kan zijn, waar zich een grens aftekent van leven en van dood, van onvoorspelbaarheid. Het sublieme is de landschapservaring die individueel en persoonlijk is, ons innerlijk vervult met de soms beangstigende en tegelijkertijd overweldigende schoonheid en kracht van natuur en landschap, de onbevattelijkheid van hun monumentaliteit en hun processen van klimaat, regen, wind, vuur, geologische kracht, licht en donker gemeten naar de positie van de mens. Het sublieme confronteert ons uiteindelijk met onszelf en ons bewustzijn in de ruimte op deze aarde.

Subliem is afgeleid van sub limen: op de grens, op de drempel van. Wie voor de foto's van Misha de Ridder staat, ervaart precies dat: met hem zien we een wereld waar wij zelf niet in staan, maar wel op het punt staan binnen geleid te worden om opnieuw te leren kijken, en onze andere zintuigen open te stellen bij wat we beschouwen.

De foto's in deze tentoonstelling zijn gemaakt in het uiterste noorden van Noorwegen, in Tromsø aan de Noordkaap, op de grens naar de wildernis; op en buiten die grens waar in een extreem landschap, seizoenen en licht zich in een geheel andere sequens afspelen dan in de rest van Europa: het landschap is zelf een drempel die leidt tot intens andere ervaringen van koude, licht, warmte, donkerte, sneeuw in tal van nuances en schakeringen. Het is een plek waar het in de zomer 5 maanden licht en in de winter 5 maanden donker is. Dit andere licht doet grenzen vervagen, scherpt onze zintuigen aan en zet ze deels op hun kop, want niet is zoals we het verwachten te zijn.

Het landschap introduceert een zeker mysterie zoals we op deze tentoonstelling schitterend kunnen ervaren in het werk - Moon - dat het blauwe uur verbeeldt, een half uur voordat de zon ondergaat en waar in het landschap zowel het licht van de maan als het licht van de zon in tinten rood, geel en blauw samenkomen - dit is het blauw dat vele dichters en schrijvers hebben aangemerkt als de meest mystieke en openbarende der kleuren omdat echt diepblauw in het landschap verder eigenlijk niet bestaat.

Het is de bedoeling dat U zich door Misha de Ridder in deze tentoonstelling supra limen laat leiden, met hem over de drempel stapt en zich laat meevoeren op een wandeling die bewust is uitgezet, als replica van de tijd die hijzelf in de ruimte van dit landschap heeft doorgebracht. In beweging en in stilstaan, in beschouwen en contempleren, in zintuiglijke ervaring van licht en donker, in koude en eigen lichaamswarmte, in horen, ruiken, voelen. Het sublieme nodigt uit tot aanwezig zijn, tot het uiterste gaan van het lezen en begrijpen van de essentie van het landschap volgens zijn eigen systeem: in dat streven is Misha's werk eigenlijk dat van een minimalist, van een landartist voor wie niet het object maar de ervaring telt. Hij streeft naar het verkennen van de grens, de wereld achter de drempel, de grenzen van het licht, de grens van onze aanwezigheid, door waar te nemen, te voelen, te ondergaan en weer te geven wat eigenlijk niet gefotografeerd kan - hij is een ontdekkingsreiziger, een natuurvorser van eigentijdse betekenis.

Het is op een wandeling dat door de beweging van het lichaam en door de prikkeling van de zintuigen onze omgeving in tijd wordt ontdekt en waargenomen. Landschappelijke ruimten worden achtergelaten, grenzen overschreden en nieuwe horizons betreden; wandelen is een ritueel, in zekere zin, vanaf het moment dat we de drempel over zijn gestapt die onze stedelijke wereld van de landschapswereld scheidt. In dat proces wordt de routine van ons denken en doen getransformeerd naar een ongebruikelijke, nieuwe en sublieme ervaring. Zo genereert de wandeling door Misha's landschappen in ons een zintuiglijke en emotionele constructie van natuur, die bijdraagt aan de definitie van ons eigen zelf, en die van het landschap. Onze identiteit als moderne stedeling is immers alleen volledig te definiëren indien er een intense verstandhouding tussen onze cultuur en de levende wereld van natuur en landschap bestaat. Misha's landschapsfotografie vormt daartoe de drempel en de openbaring -

Hij leidt ons overigens ook weer uit deze wereld, zoals U zelf zult kunnen ervaren. We stappen met hem, al bewegend, ook de drempel naar onze eigen en geruststellende wereld weer over - maar die kan eigenlijk nooit meer hetzelfde zijn - ; want deze fotograaf heeft tijdens uw wandeling op een ongelooflijke knappe manier natuur en landschap op een nieuwe manier van

binnenuit geopenbaard; hij draagt daarmee bij aan een nieuw reveil dat nodig is om landschap en natuur de belangrijke plaats te geven die het dringend nodig heeft in onze cultuur, in ons leven, onze ervaringswereld, ons geheugen, in ons gevoel.

Amsterdam, Foam fotografie museum (Keizersgracht 609): Solstice van Misha de Ridder
17 juni t/m 28 augustus 2011 www.foam.org